

MÜTEAHHİTLİK VE TEKNİK MÜŞAVİRLİK SEKTÖRÜ ÜLKE RAPORU

1- Müteahhitlik Sektörü

a) Ülkenin Müteahhitlik Sektörüne İlişkin Beklentileri

Kaynak yetersizliğine rağmen, Etiyopyada inşaat sektöründe son yıllarda çok hızlı gelişmeler sağlanmış ve ülke bir şantiye görünümüne bürünmüştür. Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, diğer mali kurum ve kuruluşlar ile yabancı hükümetler tarafından finanse edilen onlarca büyük altyapı projelerinin inşaatları devam etmektedir. Hidroelektrik santral projeleri, rüzgar ve güneş enerjisi projeleri, su ve kanalizasyon projeleri, yol projeleri, çimento fabrikaları inşaatı, demir yolu projeleri, kuru liman projeleri, nakil hatları projeleri, elektrifikasyon projeleri ve toplu konut projeleri bu kapsamda yürütülen projelerdir.

Sektörde ihtiyaç duyulan makine ekipman ve malzemelerin bir kısmı ülke içinde üretilse bile bu alanda ihtiyaçların çoğu ithalat yoluyla AB ülkeleri, Türkiye, Suudi Arabistan, Çin, Pakistan ve Hindistan'dan karşılanmaktadır. İnşaat Sektöründeki hızlı gelişmeler iç piyasada çimento talebinde ve fiyatlarında büyük artışa neden olmuştur. Çimento fiyatlarındaki artış nedeniyle çok sayıda projenin inşaatı durdurulmuş veya ertelenmiştir. Çimentodan kaynaklanan sorunlara rağmen, çok sayıda yabancı firmanın sektörde faaliyette bulunması ile inşaat sektöründe büyük bir sıçrama yaşanmıştır. Ayrıca, binlerce işçi, sektörde verilen eğitimlerle vasıflı işgücü haline gelmiş; yerli ve yabancı firmalar sektörde önemli sayıda işçinin istihdamını gerçekleştirmişlerdir.

Finansman yetersizliği, inşaat sektöründe diğer bir önemli sorunu teşkil etmektedir. Kredi kullanımını her geçen gün daha da zorlaştıran yerli bankalar, inşaat sektörüne sınırlı miktarda kredi kullandırma kapasitesine ve imkanlarına sahiptirler. Müteahhitlerin finansal yönetimin gerektirdiği vasıflardan yoksun olmaları ve bu nedenle yaşanan iflaslar kredi imkanlarından yararlanmayı neredeyse imkansız hale getirmektedir.

Etiyopyada müteahhitlik faaliyetleri yerli ve yabancı firmalar ile kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak, yerli firmalar yeterli tecrübe ve kapasiteye sahip olmadıkları için yol inşaatı gibi altyapı projelerinden ziyade konut inşaatlarıyla uğraşmaktadırlar. Yerli firmalar, Dünya Bankası ve Afrika Kalkınma Bankası tarafından finanse edilen projelerin ihalelerinde belirtilen katı önyeterlilik şartlarını karşılayamamaktadırlar. Dünya Bankası projeleri, ihaleye katılan firmaların en az 3 milyon Dolar'lık güçlü bir sermaye yapısına ve yoğun bir uluslararası iş tecrübesine sahip olmasını gerektirmektedir. Öte yandan bazı Etiyopyalı müteahhitler, sermaye miktarı şartından kaynaklanan sorunu çözmek için uluslararası firmalarla bir birlik oluşturarak ihalelere katılmaya çalışmaktadırlar. 2010 yılında 25 olan müteahhit sayısı 2019 yılı itibariyle 600'ü aşmıştır.

İnşaat firmalarının karşılaştığı en önemli sorunlardan biri bürokrasidir. Yoğun bürokrasi ve kuralların ani şekilde değiştirilmesi firmaları zor durumda bırakmaktadır.

Ayrıca, inşaat’da meydana gelebilecek gecikmelerden firmaların sorumlu tutulması, özellikle gümrük veya hükümetin aldığı bir karardan dolayı gerçekleşen gecikmelerin zorunlu hal olarak kabul edilmemesi firmaları zor durumda bırakmaktadır.

Diğer önemli bir konu ise konut projelerinde, kamu projesi olsa dahi, proje tamamlandıktan sonra ödemelerin geç yapılması, bazen hak sahiplerinin ödeme yapmayarak konun mahkemelere taşınması sektörü zor durumda bırakmaktadır.

2016 yılında özellikle demiryolları ve karayolunda önemli projelerin bazıları Dünya Bankası kredisi, Afrika Kalkınma Bankası ve doner ülke kredileri ile finance edilmiş ve ihale yoluyla verilmiş, önemli bir kısmı ise ülke kredileri yoluyla kredi getiren ülke firmalarına verilmiştir. Bu konuda başı ÇHC, Hindistan, İtalya ve ABD çekmektedir. Ülkemizden Aydeniz İnşaat bir Yol işinin yapımını üstlenmiş, 2014 yılının Ekim ayında projeyi tamamlamıştır. Yapı Merkezi 2012 yılında 450 km uzunluğunda ve 1.7 milyar dolar değerinde bir kısmı Eximbank kredisi ile finance edilmek kaydıyla Demiryolu projesini üstlenmiştir. Proje finansmanı tamamlayan firmamız 2015 yılının Mart ayında resmi açılış ile proje inşaatına başlamıştır. Projenin 2020 yıl sonu itibariyle bitirilmesi ve Etiyopya Devletine iade edilmesi beklenmektedir.

2018 yılı itibariyle Etiyopya’da firmalarımız 12 proje almış olup alınan bu projelerin toplam bedeli 2.349.597.927 ABD Doları’dır. Bu bedel ile müteahhitlik firmalarımızın 1972 yılından beri almış oldukları proje bedelleri arasında Etiyopya’nın % 0.7’lik bir payı bulunmaktadır. Tüm Afrika kıtasında ise Etiyopya’nın payı % 4.1 olup Sahraaltı Afrika ülkeleri arasında yurtdışı müteahhitlik sektörümüz bakımından Etiyopya birinci sıradadır. Bu verilere göre, Etiyopya’nın Türk müteahhitlik sektörü açısından son derece önemli bir ülke olduğu söylenebilir.

b) Ülkede Kısa ve Uzun Vadede Uluslararası İhaleye Çıkılacak Önemli Projeler

Etiyopya Kamu-Özel İşbirliği Ofisi’nden Etiyopya’nın artan üretim hacmine göre ihtiyaç duyulan enerji ve yol açığını kapatmak üzere 7 milyar ABD Doları değerinde kamu-özel işbirliğine dayalı projeler gerçekleştirileceği bilgisi alınmıştır. Bu projeler toplam 14 enerji ve 3 yol projesinden oluşmaktadır.

Yol projeleri ;

- Adama – Awash karayolu (125 km)
- Awash – Miesto karayolu (72 km)
- Miesto – Dire Dawa karayolu (160 km)

Söz konusu 3 proje için belirlenen toplam bütçenin 1.1 milyar ABD Doları olduğu belirtilmektedir.

Enerji projeleri de yine kamu-özel işbirliği çerçevesinde hidroelektrik santralleri ve güneş enerjisi projelerinden oluşmaktadır.

Hidroelektrik Santral Projeleri:

- 424 MW Halele Warabessa projesi – 1,2 milyar ABD Doları
- 798 MW Dabus projesi – 984 milyon ABD Doları
- 469 MW Genale Dawa projesi (toplam 5 proje) – 793 milyon ABD Doları
- 280 MW Chemoga Yeda projesi (1 ya da 2 proje) – 729 milyon ABD Doları

Güneş enerjisi projeleri 100 ile 150 MW üretim kapasitesi aralığında değişen Welenchiti, Weranso, Mekele, Metema, Hurso ve Metehara şehirlerinde kurulacak güneş enerjisi santrallerinden oluşacaktır. Güneş enerjisi için beklenen yatırım bütçesi 1.17 milyar ABD Doları civarındadır.

c) Projelerin Finansmanı

Projeler, Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Uluslararası Kalkınma Kurumu, IFC, Suudi Kalkınma Fonu, AB Fonları, Afrika Arap Ekonomik Kalkınma Bankası, OPEC Uluslararası Kalkınma Fonu, Etiyopya Hükümetinin Bütçe Kaynakları, Etiyopya Yol Fonu, Nordik Kalkınma Fonu ve Yabancı hükümetlerin (Japonya, Almanya, İsveç, İngiltere, İrlanda, Çin ve Hindistan) verdiği uzun vadeli krediler ile finanse edilmektedir. Büyük altyapı projeleri ve sanayi tesisleri için sağlanan krediler uzun vadeli düşük faizli ve satıcı kredisi şeklindedir.

d) Sektördeki İş Fırsatları

Müteahhitlik sektöründe Çin, Hindistan ve İtalya ile rekabet etmek durumundayız. Çin Etiyopya'ya yönelik müteahhitlik faaliyetlerinde firmalarını neredeyse sınırsız kaynaklarla desteklemektedir. Hindistan'da bu konuda benzer şekilde hareket etmektedir. Geniş finansman kaynaklarına sahip olan Çin ve Hindistan karşısında Türk müteahhit ve teknik müşavirlik firmalarının önümüzdeki dönemde yapılacak ihalelerde çok dezavantajlı durumda oldukları gözlenen bir gerçektir. Çünkü, ihaleye çıkarılacak projenin finansmanını temin eden müteahhit firma sözkonusu projenin inşaatını ihalesiz doğrudan üstlenebilmektedir. Ülke olarak, Etiyopya'da inşaatı planlanan projelere Çin, Hindistan ve İtalya gibi finansman sağlayamadığımız için sektörde bu ülkelerin firmaları karşısında rekabet etmemiz mümkün değildir. Ülkemizin Etiyopyada sahip olduğu büyük teveccüh de göz önüne alınarak daha fazla Eximbank kredisi sağlaması, alacağımız işlerin hızla artmasına neden olacaktır.

e) Müteahhitlik Sektöründe Yabancı Firma Faaliyetlerine Yönelik Kısıtlamalar, Riskler ve/veya Avantajlar

Bilindiği üzere Afrika Kalkınma Bankası üye ülke hükümetlerine proje kredisi vermektedir. Bu kredilerle finanse edilen projelerin ihaleleri sırasında şartlar eşit olması halinde yerli firma tercih edilebilmektedir. Diğer taraftan Etiyopyada müteahhitlik sektöründe faaliyet gösterecek yabancı firmaların birinci sınıf müteahhitlik karnesine sahip olması gerekmektedir. Ayrıca sektörde standartlar konusunda yapılan düzenlemeler ile yabancı firmaların belirlenen sayıda ve güçte makine ve ekipmana sahip olma ve teknik personel çalıştırma zorunluluğu bulunmaktadır.

Etiyopyada müteahhitlik sektöründe faaliyet gösteren firmalara döviz cinsinden ödeme yapılması durumunda sorun yaşanmamaktadır. Ancak ihalelerin önemli bir bölümü yerli para Etiyopya Birr'ı ile yapılmaktadır. Etiyopya Birr'ı olarak gelir elde eden yabancı firmaların bu Birr'ı dövize çevirip Etiyopya dışına transferi sırasında zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır. Diğer önemli bir sıkıntıda, yabancı kaynakla finanse edilen projelerde döviz kuru sabitlenmekte, bu durum Etiyopya Gelir İdaresi tarafından kur geliri olarak değerlendirilebilmekte ve ilave gelir vergisi talebine neden

olmaktadır. Ülkemizden yol inşaatı yapan Aydeniz İnşaat bu sorun ile karşı karşıya kalmış, henüz bir çözüm bulunamamıştır. Konunun Dispute Board'a taşınarak çözülmesi için gerekli girişimlerde bulunulmuştur.

f) Makine, Ekipman ve Yapı Malzemesi İthalatı Yönünden Lojistik Altyapı

Müteahhitlik sektöründe faaliyet gösteren firmalara makina ekipman ithali sırasında gerek bürokraside gerekse gümrüklerde büyük kolaylıklar gösterilmektedir. Bu ithal edilen makina ekipmanlar müteahhitin gümrüklü antreposuna taşınmakta ve gümrük işlemleri orada sonuçlandırılmaktadır. Müteahhitin İthal ettiği makina ve ekipmanlar her türlü vergiden muafır. Müteahhitin döviz cinsinden elde ettiği geliri Etiyopya dışına transferinde herhangi bir sorun yaşanmamaktadır.

g) Kalifiye İşgücü Temini

Etiyopya'da kalifiye işgücü yetersizdir. İstihdam edilecek işçiler belirli bir süre eğitimden geçtikten sonra çalıştırılmaktadırlar.

h) Ülkede Müteahhitlik Projesi Yürüten 3. Ülkeler ve Firmaları

FİRMA	ÜLKE
CGCOC	Çin
Sinohydro	Çin
China Tiesiju Civil Eng'g Group	Çin
China MCC 17 Group	Çin
CCCC	Çin
Hunan-Hunda RBC	Çin
Jiangxi Zhongmei Engineering Ltd	Çin
China Railway 7th Group (CRSG)	Çin
CRTG	Çin
The Arab Contractors	Mısır
Hawk International Finance and Construction Co	Yemen
Sew Infrastructure Limited	Hindistan
JMC Project (India) ltd	Hindistan
China First Highway Eng.Co.Ltd	Çin
ELSAMEX-ACOASFAL	Hindistan
Daewoo Engineering& Construction	G. Kore
Al Asab	BAE
China Wu Yi	Çin
China Gezhouba Group Company Limited	Çin
China Railway 21st Bureau Group Co., Ltd in Joint venture with Jiangxi Water and Hydropower Construction Co.,Ltd (CRCC21BGC-JWHC JV)	Çin
Shandong Highway Construction Group Co., LTD	Çin
Jiangxi Water and Hydropower	Çin

Construction Co, .Ltd.	
SBI International Holding AG	Çin
CCECC	Çin

i) Ülke Firmaları ile İşbirliği Olanakları (Ülke İçinde, Üçüncü Ülkelerde, vs.)

Etiyopya'da müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörlerinde çok sayıda firma faaliyet göstermektedir. Ancak, bu firmalar yol inşaatı, hidroelektrik santral inşaatı, demiryolu inşaatı, nakil hatları projeleri (özellikle yüksek gerilimli nakil hatları), büyük sanayi tesisleri inşaatı konularında yeteri kadar teknik bilgi, tecrübe ve makina ekipman imkanlarına sahip bulunmamaktadırlar. Sadece toplu konut projelerinde yeteri kadar tecrübeye sahiptirler. Toplu konut inşaatı dışında yukarıda belirtilen sektörlerde Etiyopyalı firmaların tecrübeli yabancı firmalar ile işbirliği yapmaları ve birlikte çalışmaları mümkündür. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta yabancı firmaların etiyoopyalı firmalar ile yaptıkları işbirliklerinin yürümemesi ve sorunlar çıkmasıdır.

Etiyopyalı müteahhitlik ve teknik müşavirlik firmalarının Etiyopya dışında sektörde iş yapacak kadar tecrübeye, bilgi birikimine, teknik kapasiteye ve mali güce sahip olamamaları nedeni ile Etiyopyalı firmalarla yurtdışında teknik müşavirlik ve müteahhitlik konusunda iş birliği imkanı bulunmamaktadır.

2- Teknik Müşavirlik Sektörü

a) Ülkenin Teknik Müşavirlik Sektörüne İlişkin Beklentileri

Etiyopyada teknik müşavirlik hizmeti, inşaat sektöründeki hızlı gelişmeye paralel olarak önemli ölçüde artış göstermiştir. Geçmişte sektörde faaliyet gösteren sınırlı sayıda teknik müşavirlik firması mevcut iken, son zamanlarda mühendisler ve mimarlar tarafından kurulan yeni teknik müşavirlik firmaları ile sektörde aktif halde olan firma sayısı artış kaydetmiştir. Yerli müşavirlik firmaları yabancı firmalarla ortaklık kurarak Dünya Bankası ve Afrika Kalkınma Bankası tarafından finanse edilen projelerin teknik müşavirlik hizmetini üstlenmektedirler.

Müteahhitlik sektörünün gelişmesine paralel olarak teknik müşavirlik hizmetlerinin önümüzdeki yıllarda dai artarak gelişmesi beklenmektedir. Özellikle yol projeleri, şehirlerin alt yapı projeleri, sulama projeleri ve hidroelektrik santral projeleri ile ilgili teknik müşavirlik hizmetlerine olan ihtiyacın önemli ölçüde artacağı düşünülmektedir.

b) Sektördeki İş Fırsatları

Özellikle ülkenin ulaşım ve enerji altyapısının iyileştirilmesine yönelik çalışmaların artarak devam edeceği görülmektedir. Müteahhitlik sektöründe Çin, Hindistan ve İtalya ile rekabet etmek durumundayız. Çin Etiyopya' ya yönelik müteahhitlik faaliyetlerinde firmalarını neredeyse sınırsız kaynaklarla desteklemektedir. Hindistan' da bu konuda benzer şekilde hareket etmektedir. Geniş finansman kaynaklarına sahip olan Çin ve Hindistan karşısında Türk müteahhit ve teknik müşavirlik firmalarının önümüzdeki dönemde yapılacak ihalelerde çok dezavantajlı durumda oldukları gözlenen bir gerçektir. Çünkü, ihaleye çıkarılacak projenin finansmanını temin eden müteahhit firma sözkonusu projenin inşaatını ihalesiz doğrudan üstlenebilmektedir.

Ülke olarak, Etiyopya’da inşaatı planlanan projelere Çin, Hindistan ve İtalya gibi finansman sağlayamadığımız için sektörde bu ülkelerin firmaları karşısında rekabet etmemiz mümkün değildir.

Bütün dezavantajlara rağmen firmalarımız sektörden pay almak için olağanüstü gayret göstermektedirler. Bu gayretlerin sonucunda müteahhitlik ve müşavirlik firmalarımız özellikle ülkede yatırımcı durumunda bulunan firmalarımız inşaat firmaları kurarak, yatırım avantajı sayesinde işleri alabilme başarısını göstermişlerdir. Bundan sonra da müteahhitlik ve teknik müşavirlik firmalarımızın gösterecekleri yoğun çaba sonucu daha fazla proje inşaatı üstlenmeleri ve teknik müşavirlik hizmeti alanını genişletmeleri beklenmektedir. Ülkemizin Etiyopyada sahip olduğu büyük teveccüh de göz önüne alınarak daha fazla Eximbank kredisi sağlaması, alacağımız işlerin hızla artmasına neden olacaktır.

3- Müteahhitlik, Teknik Müşavirlik Yabancı Yatırım Mevzuatı

a) Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Sektörünü Düzenleyen Mevzuata İlişkin Bilgi

Etiyopya mevzuatına göre bir yabancı müteahhitin Etiyopya’da faaliyet gösterebilmesi için aşağıdaki şartları yerine getirmesi gerekir.

- Tüm yabancı müteahhitlerin 1. Sınıf müteahhit olarak tescil edilmesi,
- Tüm yabancı müteahhitlerin Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığından çalışma izni ve Dışişleri Bakanlığından ikamet izni almak zorunda olması,
- Tüm yabancı müteahhitlerin kayıt için Etiyopya Bayındırlık Bakanlığına başvurmadan önce Etiyopya Yatırım Ofisinden yatırım izni (investment license) almaları,
- Mürakat formlarının müteahhit veya temsilcisi tarafında doldurulup imzalandıktan sonra Etiyopya Bayındırlık Bakanlığına (Ministry of Works and Urban Development) verilmesi,
- Müracatın temsilci tarafında yapılması durumunda temsilcinin vekelatnamesinin mürakat formu ile birlikte sözkonusu bakanlığa teslim edilmesi,

gerekmektedir.

Etiyopya’da inşaat faaliyeti göstermek isteyen tüm yabancı profesyoneller Etiyopya Mesleki Kayıt Mevzuatına göre Etiyopya Bayındırlık Bakanlığına kayıt olmak zorundadırlar. Bu nedenle, tüm yabancı profesyoneller aşağıda yazılı belgelerin orjinallerini ve fotokopilerini Etiyopya Bayındırlık Bakanlığına sunmakla yükümlüdür.

- Eğitim durumu ile ilgili belgelerin, ve tasdik edilmiş derece veya dimlomanın sureti,
- İş tecrübesini gösteren dokümanlar,
- Dış İşleri Bakanlığından ve Etiyopya Yatırım Ofisinden veya Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığından çalışma ve ikamet izni,
- İki vesikalık fotoğraf,

- e) Mütcaahhit / Şirket Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığının formatına göre işveren ile (Contractor) işçi (professional) arasında iş sözleşmesinin Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığına verilmesi.

Etiyopya mevzuatına göre 4 çeşit Müşavirlik Ofisi kurulabilmektedir.

- a) Mühendisler ve mimarlar tarafında kurulan müşavirlik ofisi,
Bu ofis mensupları kendi kategorilerine uygun inşaat projelerinin tüm dökümanlarının hazırlanmasına katılabilirler.
- b) Mimarlar tarafından kurulan müşavirlik ofisi,
Bu ofise kayıtlı müşavirler kendi kategorilerine uyan yapı projelerinin mimari dizaynının hazırlanmasına katılabilirler.
- c) Mühendisler tarafından kurulan müşavirlik ofisi,
Bu müşavirler kendi kategorilerine uygun olan tüm mühendislik dizayn işlerinin hazırlanmasına katılabilirler.
- d) Kendi alanlarında uzmanlaşmış mühendisler tarafından kurulan müşavirlik ofisi,
Aşağıda gösterilen mühendislik alanlarında tescil için müracaat yapılabilir.
- 1.) Yapı ile ilgili
 - 2.) Yol
 - 3.) Sağlıkla ilgili
 - 4.) Temel
 - 5.) Elektirik
 - 6.) Nicelik araştırması
 - 7.) Araştırma

Yukarıda belirtilen uzmanlaşılmış alanlarda kayıtlı müşavirler kendi kategorilerine uygun proje hazırlık çalışmalarına katılabilirler. Müracatçı tüm dokümanları uygun şekilde doldurarak Bayındırlık Bakanlığına vermesi gerekir. Bakanlık tescilin geçerli olduğu süre içerisinde her hangi bir zamanda müracatçının dokümanlarını araştırma hakkına sahiptir.

Müracatçı tescil edilmiş uygulamacı mühendis veya mimarın müratçının ofisinde yönetici veya sahip yönetiçi olduğunu gösteren tatmin edici bilgi ve belge sunmalıdır.

Müratcatçı, firma veya organizasyonun tescil için başvurduğu müşavirlik ofisinin kategorisine uyan sınıfın ofis imkanlarını ve ofis büyüklüğünü ve mevcut ekipmanlarını ve mukayeseli mali durumunu gösteren tatmin edici bilgi ve belgeleri sunmalıdır.

Mevzuata göre tescilini isteyen müşavirlik ofisleri Bayındır Bakanlığına tescil için müracat etmeden önce Etiyopya Ticaret kanunlarına ve bu bakanlığının yönergelerine uygun olarak Ticaret Bakanlığına tescil yaptırması gerekmektedir.

Müracat yapan ofisler, firmanın 2.12 'de gösterilen farklı müşavirlik ofisleri kategorilerinde açıklandığı gibi minimum tercih edilen kayıtlı personel sayısına sahip olduğunu gösteren tatmin edici bilgi ve belgeleri sunmalıdır.

b) Yabancı Yatırım Mevzuatına İlişkin Bilgi

Yabancı Yatırımlar Mevzuatına göre bir yabancı yatırımcı ya tek başına şirket kurar ya da yerli bir ortak (kamu veya özel sektör) ile şirket kurarak faaliyet gösterebilir. Yabancı yatırımcı firmayı Anonim Şirket (Share Company-SC) veya Özel Limited Şirket (Private Limited Company-PLC) olarak kurabilir. Anonim şirket olarak kurulabilmesi için şirket kurucu sayısının en az 5 olması gerekmektedir. PLC olarak şirket kurabilmesi için, şirket kurucu sayısının en az 2 en fazla 50 olması gerekmektedir.

Bir yabancı yatırımcının tek başına sahip olduğu her bir proje için minimum sermaye nakdi ve/veya aynı 200.000.-ABD Dolarıdır. Yabancı yatırımın, Mimarlık ve mühendislik hizmetleri ya da ilgili teknik danışmanlık hizmetleri, teknik test ve analizler ya da yayınlanması alanlarında yapılması halinde proje başına minimum sermayenin aynı ve/veya nakdi 100.000.- ABD Doları olması gerekmektedir.

Bir yabancı yatırımcının yerli ortakla kurduğu ortaklıkta proje başına minimum sermaye aynı ve/veya nakdi 150.000.- ABD Dolarıdır. 2013 yılı sonunda yapılan yeni düzenlemeyle, yabancı yatırımcının getirmesi gereken minimum sermaye tutarının tamamının nakit olarak getirilmesi hükme bağlanmıştır. Önceki uygulamada sermayenin önemli bir kısmını aynı sermaye (makine, ekipman) olarak getirebilmekteydi. Diğer bir önemli değişiklikte Etiyopya Kalkınma Bankasının sağladığı yatırım kredisi şartlarında olmuştur. Önceden yatırım tutarının %70'i kredi olarak verilirken bu oran %50'ye indirilmiştir. Ayrıca kullanılan toplam kredinin 2-3 yıllık faiz tutarı yatırımcıdan nakit olarak getirilip Kalkınma Bankasında bloke edilmesi uygulaması getirilmiş, gelen tepkiler ve yatırımcıların yatırım kararından vazgeçeceklerini bildirmeleri üzerine bu uygulamalar kaldırılmıştır. Etiyopya'nın yeni kurmaya başladığı Sanayi Parklarında yatırım yapılması halinde ilave teşvikler sağlanmaktadır. Sanayi Parklarında kapalı alan kiralanabilmektedir. Şu ana kadar Bole Lemi I, Bole Lemi II ve Hawassa Sanayi Parkları faaliyete geçirilmiş olup, önümüzdeki dönemde Bahirdar, Kombolcha, Mekele ve Diredawa'da Sanayi Parkları kurma çalışması devam etmektedir. Sanayi Parklarında yer kiralari kapalı alan olarak 2 USD/metrekare/ay olarak uygulanmaktadır. Bu alanlardaki yatırımlara kredi kolaylığı (yatırımın %70'i oranında kredi kullanabilme) ve Kurumlar Vergisi Muafiyeti daha fazla tanınmaktadır.

Tablo 11. Yabancı Yatırımcı için Minimum Ödenmiş Sermaye Şartları

Ortaklık Türü	Minimum Ödenmiş Sermaye Tutarı	Sermayenin İçeriği
Tek Başına	200.000 \$	- 2013 Haziran öncesi, Aynı ya da Nakdi
	100.000 \$ / Mimarlık ve mühendislik hizmetleri ya da ilgili teknik danışmanlık hizmetleri, teknik test ve analizler ya da yayınlanması,	- 2013 Haziran sonrası sadece Nakdi
Yerel Ortak İle	150.000 \$	
	50.000 \$ / Mimarlık ve mühendislik hizmetleri ya da ilgili teknik danışmanlık hizmetleri, teknik test ve analizler ya da yayınlanması,	

Üye ülkelerde yatırım yapan şirketlerin ticari olmayan risklerine karşı garanti veren Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajasına (MIGA), Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasında Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü için Uluslararası Merkeze (ICSID) ve Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonuna üye olan Etiyopya yabancı yatırımları garanti etmek ve korumakla yükümlüdür. Etiyopya ayrıca Türkiye de dahil çok sayıda ülke ile karşılıklı

olarak Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmalarını imzalamış bulunmaktadır.

Bir yabancı yatırımcının* Devlete, Etiyopya vatandaşlarına ve diğer yerli yatırımcılara ayrılmış bulunan alanlar dışındaki bütün alanlarda yatırım yapmasına izin verilmektedir.

- Devlet Tekelinde Olan Yatırım Alanları

- Ulusal şebeke sistemiyle elektrik enerjisinin tedariki ve aktarımı
- Posta hizmetleri (kurye servisi hariç)
- 20 yolcunun üzerinde kapasitesi olan uçaklarla yapılan iç hava taşımacılığı

- Devlet ile Ortak Yatırım Yapılabilecek Alanlar

- Silah ve Mühimmat
- Telekom Hizmetleri

- Yerli Yatırımcılar İçin Ayrılmış Yatırım Alanları

a-) Etiyopya uyruklu olsun olmasın yerli yatırımcılara tahsis edilmiş yatırım alanları:**

- Parakende ticaret ve komisyonculuk
- Toptan ticaret (petrol ve yan ürünlerinin tedariki ile yabancı yatırımcıların lokal olarak ürettikleri malların toptancılığı hariç)
- İthalat (LPG, bitumen ve Bakanlar Kurulu'nun onayına istinaden ihraç ürünleri için kullanılan girdiler hariç olmak üzere)
- İşlenmemiş kahve, chat, yağlı tohum, bakliyat, piyasadan satın alınmış deri veya canlı koyun, yatırımcı tarafından yetiştirilmemiş olan keçi ve sığır ihracatı
- 1. sınıf olarak belirtilenler dışındaki inşaat şirketleri
- Derilerin tabaka (kabuk) düzeyine kadar tabaklanması
- Tekstil Aksesuarları
- Yıldızı olmayan oteller, moteller, pansiyonlar, çayhaneler, kahvehaneler, barlar, gece kulüpleri, uluslararası ve uzmanlaşmış (specialized) restoranlar dışındaki restoranlar
- Seyahat acentaları, ticaret komisyon acentaları, bilet satış servisleri
- Araba kiralama ve taksi ulaşım servisleri
- Ticari karayolu ve ülke içi su ulaştırma hizmetleri
- Dondurma ve pasta mamulleri
- Berber dükkanları, güzellik salonları, demirci atölyelerinin tedariki ve terzilik hizmetleri (giysi fabrikaları hariç)
- Bina bakım ve onarımı, taşıt araçlarının bakımı
- Çimento Üretimi
- Kil ve çimento ürünleri üretimi
- Bıçkı kesimhaneler ve kereste yapan ürünler
- Gümrük komisyon hizmetleri

Yabancı Yatırımcı*: Etiyopya'ya yabancı sermaye getirmiş olan yabancılar veya yabancıların sahip olduğu teşebbüsler

Yerli Yatırımcı:** Etiyopya'da yatırımı olan ve Etiyopya'da sürekli ikamet eden Etiyopyalı veya yabancılar (Kamu işletmeleri ve Etiyopya doğumlu yabancılar dahil)

- Ana Okulu ve İlköğretim Hizmetleri
- Diagnostic Merkezler
- Klinik Hizmetleri
- Sermaye Malları Kiralanması
- Müzeler, tiyatrolar ve sinema salonu işletmeleri
- Matbaacılık

b-) Etiyopya vatandaşlarına ayrılmış yatırım alanları:

- Bankacılık ve sigortacılık
- Seyahat ve gemi acenta servisleri
- Radyo ve televizyon yayıncılığı
- Avukatlık ve Yasal danışmanlık hizmetleri
- Geleneksel Doğal İlaç Üretimi ve Hazırlanması
- Reklam, Tanıtım ve Çeviri İşleri
- 20 yolcuya kadar kapasitesi olan uçakları kullanan hava ulaşım hizmetleri

c) *Yabancı İşçi Çalıştırma, Oturma İzinleri, Vergiler Sosyal Güvenlik Giderleri ve Şirket Kuruluşlarına İlişkin Bilgi*

a) Şirket Kuruluşu:

Etiyopya'da şirket kuruluşu için gerekli prosedür ve yetkili kurumlar aşağıda verilmektedir.

1) Yatırım İzinleri

Yetkili Kurum : Etiyopya Yatırım Komisyonu (EIC)

Gerekli Dökümanlar : 2 Nüsha olarak verilmelidir.

- a) Yatırımcı veya tam yetkili temsilcisi tarafından imzalanmış olan Yatırım Başvuru Formu,
- b) Eğer başvuru temsilci tarafından yapılmış ise Vekaletname,
- c) Eğer başvuru bireysel yatırımcı tarafından yapılmışsa, geçerli pasaportunun ilgili sayfalarının fotokopisi ve 2 adet pasaport için kullanılan fotoğraf
- d) Şirket Sözleşmesi ve Memarandum,
- e) Her bir ortağın Pasaport Bilgisi,
- f) Şirket isim ve ünvanı için Sanayi Bakanlığından onay,
- g) Eğer yatırımcı gerçek kişi ise 3 adet pasaport için kullanılan fotoğraf,
- h) Eğer bir Etiyopyalı kişi veya firma ile yatırım yapılacaksa, Etiyopyalı yatırımcının Nüfus Cüzdanı örneği.

Yatırım izni üretim safhasına kadar her yıl yenilenmek zorundadır.

Branch Ofis Açılması:

Yabancı firmalar Şube Ofisi vasıtasıyla yatırım yapmak istediklerinde, şirketin Şubasını kurmak için aşağıda belirtilen belgeleri Etiyopya Yatırım Ofisine vermesi gerekmektedir.

- Yabancı Şirketin temsilcisi tarafından doldurulmuş Müracaat Formu,
- Şirketin tüzel kişiliğini doğrulayan dokümanın fotokopisi (örnek:tescil belgesi),
- Etiyopyada Şube Ofis kurmak için Ana Şirketin yetkili organının noter tarafından onaylanmış mutabakat zaptı veya şirketin tek ortaklı olması halinde sahibi tarafından yazılmış bir mektup,
- Şirket temsilcisinin vekaletname fotokopisi,
- Şirket Temsilcisinin pasaport veya kimlik kartı fotokopisi,
- Şirketin Memorandumunun bir nüshası veya ana şirketin benzer dokümanları.

İrtibat Ofisi açılması :

İrtibat ofisi açmak isteyen yabancı şirketlerin Müracaatlarını Ticaret ve Sanayi Bakanlığına yapmaları gerekmektedir.

Eğer şirket ortaksız ise;

- a) İlk kayıt için şirketin temsilcisi tarafından imzalanmış Başvuru Formu,
- b) Temsilcinin Vekaletnamesi
- c) Şirketin Memarandumu
- d) Etiyopyalı ortağın Nüfus Cüzdanı fotokopisi,
- e) Yabancı Şirketin yerli yatırımcı olarak düşünülmesini sağlayacak dökümanların fotokopisi
- f) Yabancı ortakların pasaportlarının ilgili bölümlerinin fotokopisi

Etiyopya veya yurtdışında kurulu bir şirket yatırım ortağı olduğu zaman aşağıdaki dökümanlar talep edilir;

- a) Şirketin yetkili organının Noter tasdikli taahhütü,
- b) Şirketin yasal durumunu ispatlayan belge

Eğer Şirket bir firmanın ortağı ise, aşağıdaki belgeler istenir;

- a) Şirketin ana firmanın ortağı olduğunu ispatlayan Noter tasdikli belge,
- b) Şirketin yasal durumunu gösteren belge

Ortaklı bir şirket ise;

- a) Şirketin temsilcisi tarafından imzalanmış Başvuru Formu
- b) Şirketin sermayesinin ¼'ünün Bankada bloke edildiğine dair belge,
- c) Şirketin hisseleri alacağına dair tutanak ve taahhütnamesi
- d) Şirket temsilcisinin Vekaletnamesi

- e) Aynı olarak yapılacak sermaye ile ilgili Ticaret ve Sanayi Bakanlığı tarafından yetkilendirilen uzman veya kuruluşun hazırladığı rapor
- f) Şirketin memarandumu ve sözleşmesi

Ön Ticari Kayıt formu ve gerekli dökümanlar yatırım izni ile birlikte değerlendirilir. Ticari kayıt kimlik kartı yerine geçmektedir.

2) Ticari Kayıt

Yetkili Kurum : Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, Etiyopya Yatırım Komisyonu
Ticari kayıt Etiyopya'sa herhangi bir ticari faaliyette bulunabilmek veya yatırım yapabilmek için yapılması zaruri olan bir işlemdir. Ticari Kayıt'a ilişkin düzenlemeler Etiyopya Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenmekte olup, kayıt işlemleri için Etiyopya Yatırım Komisyonu, Bölgesel Ticaret ve Yatırım Büroları yetkilendirilmiştir.

Herhangi bir yatırımcı ticaret kaydını Ana merkez ofisinin bulunduğu yerde yapmak zorundadır. Firma farklı yerlerde farklı yatırım ve ticareti dahi olsa tek ticaret kaydı yaptırmalıdır. Birden fazla ticaret kaydı olamaz. Diğer bölgelerde farklı ticari faaliyetler için temsilcilik ofisleri açıldığında, faaliyette bulunduğu bölge ticaret veya yatırım bürolarını bilgilendirmek zorundadır.

Yatırımcı bireysel olarak yatırım yapmış ise,
Gerekli Dökümanlar : 2 nüsha olarak verilmelidir.

- a) Yatırımcı veya Temsilcisi tarafından imzalanmış Başvuru Formu,
 - b) Başvuru temsilcisi tarafından yapılıyor ise Vekaletname,
 - c) Yatırımcının pasaport için kullanılan fotoğrafı,
 - d) Geçerli pasaport fotokopisi
 - e) 18 yaşından büyük olduğunu gösterir belge
 - f) Merkez ofis veya branch ofisinin adresi
 - g) Yabancı yatırımcının Yatırım Lisans İzni
- Yatırımcı Anonim Şirket (SC) kurmuş ise;
- h) Yatırımcı veya Temsilcisi tarafından imzalanmış Başvuru Formu,
 - i) Başvuru temsilcisi tarafından yapılıyor ise Vekaletname,
 - j) Firma'da ki hissesine tekabül eden kısmın ¼'ünün bankada bloke edildiğine dair yazı.
 - k) Şirket Sözleşmesi ve Memarandumu
 - l) Merkez ofis veya branch ofisinin adresi

Yabancı yatırımcının Yatırım Lisans İzni

3) Banka Hesabı Açılması

Yatırımın kredi kullanması halinde tercih edilen herhangi bir Banka. Gerekli Dökümanlar;

- a) Şirketin kuruluş belgeleri
- b) Yatırım İzni
- c) Ticaret Kaydı
- d) Banka hesabı açan kişinin kimlik veya pasaport fotokopisi
- e) Şirket temsilcisi tarafından açılıyorsa Vekaletname

4) Çalışma İzni

Yetkili Birim : Etiyopya Yatırım Komisyonu

Gerekli Belgeler :

- a) 6 adet Çalışma İzni Başvuru Formu Fotokopisi
- b) Yatırım İznine sahip değil ise, İlk kayıt sertifikası fotokopisi
- c) Personelin kimliğini doğrulayan geçerli Pasaport fotokopisi
- d) Başvuru temsilci tarafından yapılıyorsa yetki belgesi
- e) Çalışma izni talep edilen kişinin Pasaport için kullanılan 6 adet fotoğrafı

Çalışma iznin alınmasını müteakip, oturma izni için Etiyopya Güvenlik, Göç ve İltica İlişkileri Bürosuna başvurulur.

5) Oturma İzni

Yetkili Birim : Etiyopya Güvenlik, Göç ve İltica İşleri Bürosu

Gerekli belgeler;

- a) Başvuru sahibinin Pasaportu
- b) Pasaportun ilgili bölümlerinin fotokopisi
- c) İşveren veya yetkili temsilcisi tarafından imzalanmış, Şirket ile ilgili tüm bilgilerin yer aldığı ve Güvenlik, Göç ve İltica İşleri Bürosundan oturma izninin talep edildiği bir dilekçe
- d) Başvuru Formu
- e) Çalışma İzni

6) Arazi Tahsisi Başvurusu

Yetkili Kurum : Etiyopya Yatırım Ajansı

Gerekli Belgeler; 2 adet arazi tahsis başvuru formu. EYA arazi tahsisini garanti etmemektedir. Bu başvuru formunu vermelisinizki, EYA bu formu Bölgesel yatırım

Ofislerine gönderebilirsiniz. Yatırımın yapılacağı yerdeki Bölgesel Yatırım Ofisi konuyu ele alabilirsiniz.

7) Arazi Planlaması ve Tahsisi

Yetkili Kurum : Etiyopya Yatırım Ajansı

Gerekli Belgeler :

- a) İş planının fotokopisi
- b) Firma Kuruluş Belgesinin fotokopisi
- c) Ticari Kayıt Belgesinin fotokopisi
- d) Yatırım İzninin fotokopisi
- e) Yatırımcının pasaportunun ilgili kısımlarının fotokopisi
- f) Temsilci tarafından imzalanmış ise, yetki belgesi
- g) Ticari kayıt ve Yatırım izni için EYA'na verilmiş olan dosya

Arazi tahsisi için yapılan başvuru EYA tarafından Bölgesel Yatırım Ajansına gönderilir. Süreç bundan sonar Bölgesel Yatırım Ajansı nezdinde takip edilir. Arazi tahsis başvurusu 4 aşamadan oluşur.

- 1) Arazi komiseri tarafından imzalanmış olan kira sözleşmesi
- 2) Arazi kira sözleşmesinin onayı
- 3) Arazi planının alınması
- 4) Resmi olarak arzinin tahsisi

Arazinin resmi olarak tahsis edilmesini müteakip, Yatırımın hemen başlaması gerekmektedir. Bölgelerdeki yatırımlarda, geliştirilecek (yatırım yapılacak) arazinin büyüklüğünü belirten bir yazı alınır. Bu belge size yatırımlarda kullanacağınız kamyonetlerin gümrüksüz ve vergiden muaf ithalatına izin verir. Belgenin aslı Gümrük ve Gelir İdaresine gönderilir, yatırımcıya da bir kopyası verilir.

8) VERGİ NUMARASI (TIN)

Yetkili Kurum : Etiyopya Gümrük ve Gelir İdaresi (Yurtiçi Gelirler)

Gerekli Belgeler;

- a) Sadece onaylı belgeler Kabul edilmektedir.
- b) TIN Başvuru Formu
- c) Yatırımcının veya temsilcisinin kimlik belgeleri
- d) Yatırımcının veya temsilcisinin pasaport için kullanılan ebatta fotoğrafı

- e) Şirketin Kuruluş zptı ve memarandumu
- f) Ortaklık mevcut ise Ortaklık Anlaşması
- g) Ön Ticari Kayıt Sertifikası ve Ticaret Lisansı (Yatırım Lisansı veya Yatırım İzni)
- h) Ticari Ünvan Kaydı (var ise)
- i) Yatırım İzni
- j) Yabancı ortak için Oturma İzni
- k) Başvuru temsilci tarafından yapılıyorsa, Yetki Belgesi

9) KATMA DEĞER VERGİSİ (VAT) Numarası

Yetkili Kurum : Etiyopya Gümrük ve Gelir İdaresi (Yurtiçi Gelirler)
Gerekli Belgeler;

- a) VAT Başvuru Formu
- b) Ön Ticari Kayıt Sertifikasının Fotokopisi
- c) Yatırım İzninin Fotokopisi

10) ÇEVREYİ KORUMA İDARESİNDEN TEYİT YAZISI

Yetkili Kurum : Etiyopya Çevreyi Koruma İdaresi (EPA)
Özellikle Tekstil yatırımlarında çevreye duyarlı olduğuna dair Çevreyi Koruma İdaresinden teyit yazısı alınması gerekmektedir. Gerekli dökümanlar ve şartlar için www.epa.gov.et web sayfasından temin edilebilir.

11) AKREDETİF TEMİNİ

Yetkili Kurum : Etiyopya Kalkınma Bankası
Gerekli Belgeler;

- a) Aşağıdaki bilgileri içerecek şekilde iki adet doğru, kabuledilebilir ve geçerli proforma örneği
 - Satıcının adı ve adresi
 - Miktarı
 - Değeri
 - Kalitesi
 - Hacmi
 - Ölçüsü
 - Ağırlığı
 - Şube ismi (branch name)
 - Taşıma Modu
 - FOB ve Taşıma fiyatları ayrı ayrı
 - Ödeme Şekli
 - Fiyat Geçerlilik tarihi

- Yükleme ve Boşaltma Limanları
 - Ürünün Menşe-i
 - Üreticinin Adı
 - Teslim Şekli (FOB, CIF v.b)
 - Teslim Tarihi
 - Eğer ödeme akredetif yoluyla yapılacaksa, Akredetifin geri dönülmez teyitli (irrecoverable confirmed) veya geri dönülmez teyitsiz (irrecoverable unconfirmed) olduğu proforma da açıkça belirtilmelidir.
- Her bir proforma fotokopisinde Etiyopya Merkez Bankasının (National Bank of Ethiopia) mührü olmalıdır.

12) BANKA KREDİSİ SÜRECİ

Yetkili Kurum : Etiyopya Kalkınma bankası (Development Bank of Ethiopia)

Gerekli Dökümanlar;

a) Başvuru Formu

b) İş Planı/Fizibilite

İş planı ve Fizibilite bilinen ve profesyonel bir Danışmanlık firması tarafından hazırlanmalıdır. Danışmanlık firmasının yetki belgesinde dökümanlara eklenmelidir. Fizibilite çalışmasının mühteviyatı konusunda liste Kalkınma Bankasından alınabilir.

c) Lisanslar

- Çalışma İzni
- Ana Kayıt Sertifikası
- Ticari Kayıt Sertifikası
- Vergi Kayıt Numarası (TIN)
- VAT Kayıt Sertifikası
- Çevreye duyarlı bir Yatırım olduğuna dair ilgili kamu kurumu teyit yazısı

d) Arazi Kiralama Sözleşmesi

- Arazi devlet tarafından kiralandı ise, Araszi Kira Sözleşmesi (veya Arazi Sahiblik Sertifikası- LHC)
- Kırsal alanda çiftçilerden arazi kiralandı ise, ilgili devlet kurumu tarafından onaylanmış çiftçilerle yapılan kira sözleşmesi

e) Mühendislik Planı

Lisanslı Danışmanlık firması tarafından hazırlanan inşaat planı imza ve mühürlü olmak kaydıyla şunları ihtiva etmelidir;

- Tapu Senedi
- Proje alanının profesyonel biri ve/veya enstitü, yerel belediye tarafından yapılmış analizi
- Mimari Plan
- Yapı Planı
- Elektrik Planı
- Sağlık Planı
- Arazi Gelişimi
- Miktar Belgesi (Bill of Quantity)
- Arazi Kira Sözleşmesi

- Çevreyi Koruma İdaresinden Teyit Yazısı

f) Hizmet Yeterliliği : İlgili kamu kurum ve kuruluşlarından elektrik, su, telefon, faks ve internet hizmetlerinin mevcut olduğuna dair yazı.

g) Evli olan başvuru sahiplerinden ülkelerinin Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş evlilik belgesi

h) Kredi Bilgisi : başvuru sahibinin kredibilitesi ve diğer finansal durumu araştırılır. Gerekliğinde yurtdışı bankalardan garanti talep edilebilir.

Limited Şirketlerden (PLC) ve ortaklı şirketlerden ayrıca şirket kuruluş belgesi, Ticaret sicili ile aşağıdaki belgeler talep edilir.

- 1) Başvuru sahibinin Pasaportunun Fotokopisi
- 2) Yatırımcı tarafından kredi talebi ve kredi talebinin amacını belirten mektup
- 3) Kredi kullanıcı Banka ile ithalat ve ihracat için Akredetif açar
- 4) Cari bir hesap açılır
- 5) Kredi ödemesi için Banka inşaat ve binaların değerini tespit eder. Yatırımın bütün taşınmazları teminat altına alınır.

13) İTHALATTA GÜMRÜK VERGİSİ İSTİSNASI

Yetkili Kuruluş : Etiyopya Gümrük ve Gelir İdaresi

Gerekli Dökümanlar;

- a) Talep Mektubu
- b) İş Lisansı/Yatırım izni
- c) Yükleme Faturası (Bill of Loading/Airway Bill)
- d) Paketleme Listesi (Packing List)
- e) Menşe-I Şahadetnamesi (Certificate of Origin)
- f) Banka aracılığıyla ödemede Banka İzni
- g) İthalat Faturalarının Fotokopisi

Duty Free (Gümrük Vergisi ödemedi) araç ithal edebilmek için, Yatırım yaptığınız Bölgedeki Yatırım Ofisinden onay almanız gerekmektedir. Yatırım Ofisi yetkilileri yerinde incelemede bulunarak arazi düzenleme çalışmasının veya inşaat çalışmasının başlayıp başlamadığını kontrol eder.

Gümrük Cergisiz ithalat onaylandığında, size bir duty free yazısı verirler. Bu yazı ile birlikte yukarıdaki dökümanlar yetkili Gümrük Acentenize işlemlerin tamamlanması için verilir.

14) İNŞAAT

Yetkili Kuruluş : Bölgesel Yatırım Ajansı/Bölge Belediyesi

Gerekli Dökümanlar,

- İnşaat İzni
- İhale Dökümanı
 - a) İhale Daveti
 - b) İhale Katılımcıları için Bilgiler
 - c) Kontratın Durumu
 - d) Kontrat Formları
 - e) Miktar Belgeleri (Bill of Quantities)
 - f) İhale Analiz Dökümanı

Yetkili Kurum : Etiyopya Yatırım Ajansı

Gerekli Belgeler, İki kopya sunulması gerekmektedir.

- a) Ticaret Lisansı için Başvuru Formu
- b) Yatırım Lisansı
- c) Zorunlu Ticaret kaydı (Principal Business Registration)
- d) Firma Mutabakat metni ve kuruluş bildirgesi

Ticaret Lisansı Yatırım Lisansı yerine geçmektedir.

Vergi Uygulamaları:

Etiyopya Vergi Mevzuatına göre tahsil edilen başlıca vergiler aşağıda sunulmaktadır:

Etiyopya'da Tahsil Edilen Vergiler

Vergi	Oranı (%)	Vergi Matrahı (Tax Base)
Kurumlar vergisi	%30	Vergilendirilebilir Şirket Karı
Katma Değer Vergisi	%15	Katma Değer/ Fatura Değeri
Gerçek Kişiler ile Tüzel Kişi Olmayan İşletmelerin Gelir Vergisi	- İstisna: 0- 1800 Birr Arası - % 10: 1801-7800 Birr Arası - % 15: 7801-16800 Birr Arası - % 20: 16801-28200 Birr Arası - % 25: 28201-42600 Birr Arası - % 30: 42601-60000 Birr Arası - % 35: 60000 Birr Üzeri	İşletme Geliri
Tüketim Vergisi:	- % 10-%100 arasında değişmekte	Ülke içinde üretilen malların <u>üretim maliyeti</u> ve ithal edilen malların CIF değeri esas alınmaktadır.
Gümrük Vergisi	- %0 - %35 arasında değişmekte	- İthal edilen malların CIF değeri üzerinden. - Gümrük vergisi ödememe ayrıcalığına sahip olmayan tüm kişi

		ve kurumlar gümrük vergisine tabidir.
Hasılat Vergisi	- % 2: Ülke içinde satılan mallar, müteahhitler, biçerdöverler, traktörler ve değirmenler üzerinden verilen hizmetler - % 10: Hizmetler	Hasılat vergisinin hesaplanmasında verilen hizmetlerin veya satılan malın brüt fatura değeri esas alınmaktadır.
İthalat Vergisi	- %3 - % 2: Tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar, devlet kurumları, kar amacı olmayan özel müesseseler	İthal edilen malların CIF değeri üzerinden
Ücret Gelirleri Üzerinden Alınan Gelir Vergisi	- İstisna: 0-150 Birr Arası - % 10: 151-650 Birr Arası - % 15: 651-1400 Birr Arası - % 20: 1401-2350 Birr Arası - % 25: 2351-3550 Birr Arası - %30: 3551-5000 Birr Arası - % 35, 5000 Birr Üzeri	- Aylık Brüt Maaş Üzerinden - 12 ayda devamlı veya aralıklı olarak <u>183 günden fazla</u> Etiyopya'da yaşayan bir yabancı işçi, tüm vergi dönemi için sakin kabul edilir ve Etiyopya Vergi Mevzuatına göre vergilendirilir.
Hisse Senetleri Kar Payları Üzerinden Ödenen Gelir Vergisi	% 10	Anonim Şirketler ile Limited Şirketlerden kar payı elde eden kişilerin elde ettikleri kar payları
İmtiyaz, Telif Hakkı ve Patent Ücretleri Üzerinden Alınan Gelir Vergisi	% 5	Elde edilen bu tür gelirler Üzerinden
Madencilik Gelir Vergisi	- %35 Küçük veya büyük ölçekte üzerinden %35 gelir vergisine tabidir.	Madencilik lisansına sahip olan madencilerin Vergilendirilebilir Gelirleri Üzerinden
Sermaye Kazançları Vergisi	- İstisna: 0-10000 Birr Arası - % 15: 10000 Birr Üzeri.	Şehirlerdeki konutlar ile tahvil ve hisse senedi satışlarından elde edilen Sermaye Kazançları Üzerinden
Kira Gelirleri Vergisi	- İstisna: 0-1800 Birr Arası - % 10: 1801-7800 Birr Arası - % 15: 7801- 16800 Birr Arası	Yıllık Kira Geliri

	- % 20: 16801-282000 Birr Arası - % 25: 28201- 42600 Birr Arası - % 30: 42601-600000 Birr Arası - % 35, 60000 Birr Üzeri	
Damga Vergisi	%1- Menkul Kıymetler, İş Sözleşmeleri %2- Mülkiyet Tescili	Konu Olan Bedel değeri Üzerinden

Sosyal Güvenlik Uygulamaları:

Etiyopya'da Sosyal Güvenlik Sistemi önceden sadece polis ve askeri personel ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışan işçileri kapsarken, 2014 yılından itibaren özel sektörde çalışanları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Kamu çalışanların esas aylığının %4'ü sigorta primi olarak kesilmektedir. İşveren katkısı ise askeri personel için toplam maaşın %16'sı, diğer kamu çalışanları için toplam maaşın %6'sıdır. Özel sektörde çalışanların ise, her işçi için Pension Contribution adı altında (bizdeki Sosyal Güvenceye tekabül eden) brüt maaşın %7 si oranında işveren tarafından ödeme yapılmaktadır. %5 oranında da çalışandan kesinti yapılmaktadır. Toplam kesinti brüt maaşın %12 sine tekabül etmektedir.

Yaşlı Emekliliği, erken emeklilik ve malulen emeklilik olmak üzere üç türlü emeklilik uygulaması vardır.

-Yaşlı Emekliliği: bir kişinin yaşlı emekliliğinden yararlanabilmesi için 60 yaşını doldurmuş olması, en az 10 yıl çalışması ve 10 yıl sigorta primi ödemesi gerekmektedir. Yaşlı emekliliğinde emekli aylığı, emekli olmadan önceki son üç yılda sigortalının ortalama aylık esas ücretinin %30 una eşittir. 10 yılı aşan her bir hizmet yılı için asker sigortalının ortalama aylık maaşının %1.5 'i, sivil sigortalının ortalama aylık maaşının %1.125'i emekli aylığına eklenir. Yaşlı emeklilikte en az emekli maaşı 100.- Birr'dır. En fazla emekli maaşı ise, sigortalının ortalama aylık esas ücretinin %70'idir.

-Erken Emeklilik: bir sivil personelin erken emekli olabilmesi için 55 yaşını doldurması ve en az 25 yıl sigorta primi ödemesi şarttır. bir askeri personelin emekli olabilmesi için 45-55 yaş arasında olması (rütbesine bağlı olarak) ve en az 10 yıl sigorta primi ödemesi gerekmektedir. Erken emeklilik aylık tutarının hesaplanması, yaşlı emeklilik aylık tutarının hesaplanması gibidir. Aylık miktarları her 5 yılda bir Bakanlar Kurulu tarafından ayarlanabilir.

-Malulen Emeklilik: sigortalı bir kişinin malulen emekli olabilmesi için normal çalışma gücünü kaybettiği tespit edilmiş olmalıdır. Ayrıca, en az 10 yıllık hizmet ve prim ödeme gününe sahip olmalıdır. Malulen emeklilikte emekli aylığı, maluliyet başlamadan önceki son 3 yılda sigortalının ortalama aylık esas ücretinin %30'una eşittir. 10 yılı aşan her bir hizmet yılı için asker sigortalının ortalama aylık maaşının %1.5'i, sivil sigortalının ortalama aylık maaşının %1.125'i emekli aylığına eklenir. En fazla malulen emekli aylığı, sigortalının ortalama aylık esas ücretinin %70'idir. Malulen emekli aylıkları her 5 yılda bir Bakanlar Kurulu tarafından ayarlanabilir.

-Ölen Sigortalının Hayatta Kalan Yakınlarına Bağlanan Emekli Aylığı: eğer bir şahıs öldüğünde emekli ise veya yaşlı emekliliği için şartları uygunsa hayatta kalan eşe ve 18 yaşından küçük çocuklara emekli maaşı bağlanır. Ölen sigortalının hayatta kalan yakınlarına

ödenen aylık miktarı, ölen sigortalının emekli aylığının %50'sidir. Evlenme halinde bu ödemeye son verilir. Her yetim, ölenin emekli aylığının %20'sini alır. Hem annesini hem de babasını kaybeden yetim, emekli aylığının %30'unu alır.

-Muhtaç Anne ve Baba Emekli Aylığı: her bir muhtaç anne veya babaya ölenin emekli aylığının %15'i; hayatta kalan diğer uygun kişiler olmaması halinde ölenin emekli maaşının %20'si ödenir. Bu ödemeler, her 5 yılda bir Bakanlar Kurulu tarafından ayarlanabilir.

-Hastalık ve Doğum Halinde Ödemeler: İş mevzuatına göre, işveren, hasta olması halinde bir işçiye 3 aya kadar ücretli izin verir. Birinci ay ücretin %100'ü ödenir; daha sonraki aylar ücretin %50'si ödenir. İşveren, çocuk doğduktan sonra anneye 45 güne kadar ücretli annelik izni verir. 45 gün bittikten sonra duruma bağlı olarak ücretli annelik izni uzatılabilir.

-İş Kazası Sırasında Geçici Olarak Çalışma Gücünü Yitirme Hali: çalışma gücünü kaybetme derecesine bağlı olarak sigortalının aylık ortalama ücreti 5 yıllık süreyle çarpılır elde edilen rakamın %45'i bir kerede ödenir. Bu ödemeler her 5 yılda bir Bakanlar Kurulu tarafından ayarlanabilir.

-İş Kazası Sırasında Sürekli Olarak Çalışma Gücünü Yitirme Hali: Sürekli malullük emekli aylığı miktarı, çalışma gücünü kaybetme derecesine göre, sigortalının aylık esas ücretinin %45 ile %70 arasında değişmektedir.

Eğer malulen emeklilik aylığının miktarı, sigortalının yaşlı emekliliğe göre hak ettiği kadar daha az veya eşit ise, o zaman sigortalının aylık esas ücretinin en fazla %70'ine kadar yaşlı emeklilik aylığı ödenir. Ödemeler her 5 yılda bir Bakanlar Kurulu tarafından ayarlanabilir.

Sigorta primlerinin oluşturduğu fon iş kazaları nedeniyle yapılan ödemelerin finansmanında da kullanılmaktadır.

4- Türk Firmalarının Faaliyetleri

a) Türk Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Firmalarının Ülkede Takip Edilen Projeler

Etiyopya'da firmalarımız 12 proje almış olup alınan bu projelerin toplam bedeli 2.295.479.548 ABD Doları'dır. Bu bedel ile müteahhitlik firmalarımızın 1972 yılından beri almış oldukları proje bedelleri arasında Etiyopya'nın %0,7'lik bir payı bulunmaktadır.

Tüm Afrika kıtasında ise Etiyopya'nın payı % 4,1 olup Sahraaltı Afrika ülkeleri arasında yurtdışı müteahhitlik sektörümüz bakımından Etiyopya birinci sıradadır. Bu verilere göre, Etiyopya'nın Türk müteahhitlik sektörü açısından son derece önemli bir ülke olduğu söylenebilir.

Söz konusu 12 proje ve yıllık görünümüne ilişkin tablolar aşağıda sıralanmış bulunmaktadır:

ETİYOPYA ÜLKESİNDE ÜSTLENİLEN MÜTEAHHİTLİK PROJELERİ				
YILLAR	PROJE SAYISI	PROJE BEDELİ (USD)	KÜMÜLATİF PROJE BEDELİ(USD)	ORTALAMA PROJE BEDELİ

2000	ve			
Öncesi	1	44.971.000	44.971.000	44.971.000
2001	0	0	44.971.000	
2002	0	0	44.971.000	
2003	0	0	44.971.000	
2004	0	0	44.971.000	
2005	0	0	44.971.000	
2006	0	0	44.971.000	
2007	2	208.299.906	253.270.906	104.149.953
2008	1	56.827.021	310.097.927	56.827.021
2009	3	67.600.000	377.697.927	22.533.333
2010	2	42.000.000	419.697.927	21.000.000
2011	0	0	419.697.927	
2012	1	1.699.900.000	2.119.597.927	1.699.900.000
2013	2	230.000.000	2.349.597.927	115.000.000
2014	0	0	2.349.597.927	
2015	0	0	2.349.597.927	
2016	0	0	2.349.597.927	
2017	0	0	2.349.597.927	
2018	0	0	2.349.597.927	
TOPLAM	12	2.295.479.548		

Etiyopya'da üstlenilen proje listesi aşağıda yer almaktadır:

FİRMA ADI	İŞİN ADI	PROJE BEDELİ (\$)	SÖZLEŞME TARİHİ
ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.	MESSEBO ÇİMENTO FABRİKASI İNŞAATI	44.971.000	1997
NUROL İNŞAAT VE TİCARET A.Ş.	ETİYOPYA ÇİMENTO FABRİKASI	207.447.906	2007
ŞA-RA ENERJİ, İNŞAAT, TİC. VE SAN. A.Ş.	SUPPLY OF 33 KV TRANSMISSION LINE POLES	852.000	2007
AHMET AYDENİZ İNŞAAT A.Ş.	APOSTO-WONDO-NEGELE YOL GENİŞLETME PROJESİ 108 KM.	56.827.021	2008
AHMET AYDENİZ İNŞAAT A.Ş.	IRBA MODA-WADERA YOL İNŞAATI (GİDİŞ-GELİŞ YOL	60.000.000	2009

	İYİLEŞTİRME VE GENİŞLETME)		
TÜMAŞ - TÜRK MÜHENDİSLİK, MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK A.Ş.	MEKENEYA - AYRA, AYRA - CHANKA, CHANKA - DEMBIDOLE, WOKITE - AREKIT, AREKIT - HOSAINA TOPLAM 180 KM. YOL İNŞAATI PROJELERİ	3.600.000	2009
TÜMAŞ - TÜRK MÜHENDİSLİK, MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK A.Ş.	AGERAMARIAM - YABELO 54 KM. , YABELO - MEGA 46 KM. YOL İNŞAATI PROJELERİ	4.000.000	2009
DÜNYALAR ASFALT YOL MÜHENDİSLİK MÜTEAHHİTLİK LTD. ŞTİ.	MICHAEL BOLE YOL İNŞAATI 5.6 KM.	1.000.000	2010
DÜNYALAR ASFALT YOL MÜHENDİSLİK MÜTEAHHİTLİK LTD. ŞTİ.	GEDO - FINCHA 54 KM. YOL İNŞAATI	41.000.000	2010
YAPI MERKEZİ İNŞ. VE SAN. A.Ş.*	AWASH-WELDIA DEMİRYOLU HATTI ALT VE ÜST YAPISI	1.699.900.000	2012
SAYGIN BUILDING AND CONSTRUCTION BRANCH OFFICE	5 ADET OTEL İNŞAATI	30.000.000	2013
ELSE İNŞAAT A.Ş.	WEYTO-F5 KARAYOLU PROJESİ	200.000.000	2013

ETİYOPYA ÜLKESİNDE 1972 - 2016 YILLARI ARASINDA EN FAZLA MÜTEAHHİTLİK İŞİ ÜSTLENİLMİŞ OLAN İLK 10 FAALİYET ALANI

SIRA	FAALİYET ALANI	PROJE BEDELİ (USD)	PAY
1	DEMİRYOLU	1.699.900.000	72,3%
2	KARAYOLU/TÜNEL/KÖPRÜ	366.427.021	15,6%
3	FABRİKA	252.418.906	10,7%
4	TURİSTİK TESİS	30.000.000	1,3%
5	ENERJİ NAKİL HATLARI	852.000	0,0%
6			
7			

8			
9			
10			
	İLK 10 DIŞINDA KALAN		
TOPLAM		2.295.479.548	100,0%

b) Firmaların Genel Olarak Yaşadığı Sorunlar

- Etiyopya'da kambiyo mevzuatı ile döviz ve dövizle ilgili işlemlere ciddi sınırlamalar ve sıkı kontroller getirilmiştir. Bu uygulama ile döviz karaborsasının önüne geçilmeye çalışılmış, ancak resmi kur'la karaborsa daki kur farkı giderilememiştir. Mevcut uygulama, döviz karaborsası ile dövizin yurt dışına kaçışını önleyememiş ve ülkede döviz sıkıntısının daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. Yurt dışına 3000 dolardan fazla döviz çıkarılmasına izin verilmemektedir. Daha liberal ve kontrollü bir kambiyo mevzuatı yatırımcıları ve ihracatçılarımızı rahatlatacak ve ekonomik ve ticari ilişkilerin daha hızlı gelişmesine katkıda bulunacaktır.

- Döviz kıtlığı nedeniyle hammadde, aramalı ve yedek parça ithalatında sorun yaşanmaktadır.

- İthalatta alınan gümrük vergisi, kdv ve diğer vergiler çok yüksektir. Malın türüne göre değişmekle birlikte %35 e kadar gümrük vergisi, %15 KDV ve %10 ile %100 arasında tüketim vergisi (excise tax) alınmaktadır.

- Gümrük vergisinde gelir kaybını önlemek için satıcının düzenlediği fatura değeri dikkate alınmamakta, her bir kalem mal için belirlenen minimum birim fiyat veya referans birim fiyat uygulaması yapılmaktadır. Bu uygulama, ödenmesi gerekenden fazla gümrük ve diğer vergilerin ödenmesine yol açabilmekte, sonuç olarak işadamlarımız mağdur olabilmektedir.

Referans fiyat veya minimum fiyat uygulaması malların menşesine göre farklılık arz etmektedir. Örnek: Çin malı bir kahve değirmenin fiyatı, aynı kapasiteli türk malı kahve değirmenin fiyatının üçte biri kadar kabul edilip bütün vergiler bu değer üzerinden alınmakta ve böylece haksız rekabete neden olunmaktadır.

- İmalatçı elde ettiği ihraç gelirini 28 gün içinde ihtiyaç duyduğu hammadde, ara malı veya yedek parça temini için L/C açarak kullanmak zorundadır. Aksi halde döviz yerli paraya çevrilmektedir. Yani yerli para cinsinden ikinci bir hesap açılmakta ve döviz hesabındaki döviz mahalli paraya çevrilip bu ikinci hesaba aktarılmaktadır.

- İthalatçının bankası, L/C açıldığı tarihteki kur ile yüklemenin yapıldığı tarihteki kur arasındaki farkı ithalatçıdan istemektedir. Bu farkın ödenmemesi halinde banka, gelen konteynerdeki malı satıp bu farkı almakta, geriye kalan parayı L/C yi açan firmaya vermektedir. Sonuç olarak ithalatçılar mağdur olmaktadır.

- İki ülke arasında bankacılık alanında işbirliği anlaşması olmadığı için Etiyopya'da iş alan bir Türk firmasının bu ülke için talep ettiği teminat mektubu bankalarımız tarafından verilememektedir. Aynı şekilde firmalarımızın Etiyopyalı firmalardan aldığı teminat mektupları Türkiyede kabul edilmemektedir. Bu durum, ekonomik ve ticari ilişkilerin

gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Sorunun çözümü için bankacılık alanında işbirliği anlaşması imzalanması gerekmektedir.

- Döviz kıtlığı nedeniyle firmalarımız ithal lisansı almakta zorlanmaktadır.

- Sektör kısıtlamaları veya yabancıların yapamayacağı işler (sadece yerli yatırımcılar için ayrılmış alanlar): Toptan ve perakende ticaret (petrol, petrol ürünleri hariç), komisyonculuk, ithalat (LPG, zift ve ihraç edilen malların üretiminde kullanılan girdilerin ithalatı hariç), yabancı yatırımcı tarafından yetiştirilmeyen canlı hayvanlar ile bu hayvanların pazardan satın alınmış derileri, bakliyat, yağlı tohum, çat (bir çeşit uyuşturucu) ve ham kahve ihracatı. İnşaat (I. sınıf inşaat şirketleri hariç). Kabuk bağlama seviyesine kadar deri tabaklama. Otel (yıldızlı oteller hariç), pansiyon, çayhane, cafe, bar, gece kulübü, restoran işletmeciliği (uluslararası ve özel restoranlar hariç). Seyahat acentaları ve bilet satış hizmetleri. Araba kiralama ve taksi ile taşıma hizmetleri. Karayolu ve su yolu ile ticari taşıma hizmetleri. Mahalli pazar için ekmek fırını ve pastane ürünleri üretimi. Değirmencilik. Konfeksiyon fabrikaları hariç terzi hizmeti, berber dükkanı, güzellik salonu ve demirci atölyesi faaliyeti. Bina onarımı ve araba tamiri. Kereste kesme ve biçme (hızır işlemeciliği) faaliyeti. Gümrük komisyonculuğu hizmeti. Müze, tiyatro ve sinema salonu işletmeciliği. Matbaacılık.

-Yukarıdaki paragrafta sayılan işlere ilaveten aşağıdaki faaliyetler de sadece Etiyopya vatandaşlarına açıktır: Bankacılık ve sigortacılık, mikro kredi ve tasarruf hizmetleri. Seyahat ve deniz yolu taşımacılığı acenta hizmetleri. Radyo ve televizyon yayın hizmetleri. 20 yolcuya kadar taşıma kapasiteli uçakla hava yolu taşımacılığı hizmetleri.

- Yabancı firmalarla yerli firmalar arasında ayırım yapılması: yerli firmalar her zaman yabancı firmadan bir adım öndedir. İhtilaf halinde yerli firmalar daha avantajlıdır. Yabancı firmalar ülke içinde üretmedikleri herhangi bir malın ülkede ticaretini yapamaz. Ancak ülke içinde ürettikleri malın ticaretini yapabilirler.

-Gümrükte Yaşanan Promlemler: Cibuti limanına gelen konteynerin gümrükten çekilmesi için tanınan süre eskiden 20 gündü, şimdi bu süre 8 güne düşürülmüştür. Limana gelen konteyneri 8 gün içinde gümrükten çekmek mümkün olmadığı için hemen hemen bütün firmalar 9.günden itibaren günlük 20 dolar demoraj (bekleme ücreti) ödemektedirler. Etiyopya Deniz Yolları Taşıma Şirketi "Etiyopya Shipping Lines" ile taşınan bir konteyner için 3700.- dolar ücret, 10000.- Etiyopya Birr'ı depozit alınmaktadır. Etiyopya Deniz Yollarının dışında bir şirketin taşıdığı konteyner için 2000.- dolar ücret, 8000.- dolar depozit ödenmektedir. Bu 8000.- dolar depozit 6 ay sonra firmalarımıza Birr olarak geri ödenebilmektedir. Bu uygulama, depozitin geç ödenmesinden ve doların resmi kuru ile karaborsa kuru arasındaki farkından dolayı firmalarımızın mağduriyetine yol açmaktadır. Konteynerin Etiyopya Deniz Yolları ile taşınması halinde ise, başka taşıma şirketlerine yapılan ödemeden 1700.- dolar daha fazla ücret ödeme sözkonusu olmaktadır. Cibuti Addis Ababa arası bir konteynerin taşıma ücreti yaklaşık 2000.- dolardır. Cibuti limanında bir konteyner için liman masraflarının 300.- dolar olduğu belirtilmektedir. Ancak uygulamada tahsil edilen para 600 ile 700 dolar arasındadır. Böylece bir konteynerin taşıma ücreti toplam 6400.- dolar olmaktadır. Yüksek taşıma maliyeti, ihracatçılarımızın ve yatırımcımızın rekabet gücünü zayıflatmakta ve pazar payını artırmada veya korumada zorlamaktadır. Sık

olmamakla birlikte firmalarımızın Addis Ababa gümrüğünde zaman zaman 3 aya kadar bekletildiği ifade edilmektedir.

- *Fikri Sınai Haklar Konusunda Yaşanan Sıkıntılar (Marka, Patent ..):* marka ve patent konusunda sıkıntıların yaşandığı gözlenmektedir. Basında çıkan haberlere göre, piyasaya arz edilmiş taklit veya sahte marka ürün sayısı 1800 civarındadır. Etiyopya'nın, Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonuna üye olmasına rağmen hukuki olarak sorunun çözümü de mümkün gözükmemektedir.

- *Gelir Transferi ve Finansal İşlemlerdeki Sorunlar:* mevzuata göre, karın, kar payının, teknoloji transferi veya yönetimle ilgili ödemelerin, bir işletmenin tasfiyesi veya satışından elde edilen gelirin, bir işletmenin mülkiyetinin bir bölümünün veya hisselerin yerli yatırımcıya transferinden veya satılmasından elde edilen gelirlerin, yabancı yatırımcıya ödenen tazminatların, bir işletmede istihdam edilen yabancılara ödenen ücretler ve diğer ödemeler ile dış borçların geri ödemelerinin havale edildiği tarihteki cari kur üzerinden döviz olarak transferi serbesttir. Ancak, karın dövize çevrilmesinde döviz kıtlığı nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır.

- *Altyapı Eksikliği (Enerji, Ulaştırma .. vs.):* bu ülkede ciddi bir enerji problemi yaşanmaktadır. Fabrikalar yaklaşık 4 aydan beri elektrik kesintisi nedeniyle üretimi durdurmuşlardır. Denize kıyısı olmadığı için Cibuti limanından yararlanılmaktadır. Bu durum teslimde gecikmelere ve nakliye maliyetinde artışlara yol açmaktadır. Ülkede demir yolu olmadığı için taşımacılık kara yolu ile yapılmaktadır. Mevcut kara yollarını geliştirme veya yeni kara yolları inşa etme konusunda çalışmalar devam etmektedir. Addis Ababa ile Cibuti arasında bir adet demiryolu hattı vardır. Bu hat standart dışı olduğu için işletilememektedir. Sorunun çözümü için proje çalışmaları devam etmektedir. Telekomünikasyon altyapısı çok yetersizdir. Telefon ve internet hizmetleri çok pahalıdır.

5- Görüş ve Değerlendirmeler

Etiyopya altyapı çalışmalarının henüz başlangıcında olan bir ülkedir. Ülkenin 48,793 bin kilometre uzunluğundaki kara yolu ağının sadece 7,476 kilometresi asfalt yoldur. Geriye kalan 41,317 kilometre yolun asfaltlanması gerekmektedir. Ayrıca, 100,384 kilometre uzunluğunda "community" yol bulunmaktadır.

Kaynak yetersizliğine rağmen, Etiyopya'da inşaat sektöründe son yıllarda çok hızlı gelişmeler sağlanmış ve ülke bir şantiye görünümüne bürünmüştür. Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, diğer mali kurum ve kuruluşlar ile yabancı hükümetler tarafından finanse edilen onlarca büyük altyapı projelerinin inşaatları devam etmektedir. Hidroelektrik santral projeleri, rüzgar ve güneş enerjisi projeleri, su ve kanalizasyon projeleri, yol projeleri, çimento fabrikaları inşaatı, demir yolu projeleri, kuru liman projeleri, nakil hatları projeleri, elektrifikasyon projeleri ve toplu konut projeleri bu kapsamda yürütülen projelerdir. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde Etiyopya Hükümeti altyapı ve üst yapı projelerine 65 milyar dolar yatırım yapmayı planlamaktadır.

Önümüzdeki dönemde, 2050 yılına kadar Etiyopya Hükümeti 30 milyon adet konut yapımını planlarında öngörmektedir. Bu ülkemizde sosyal konut açısından önemli deneyimi olan TOKİ

ile Etiyopya İnşaat Bakanlığı ve Belediyeler arasında işbirliğinin sağlanması, müteahhitlerimize iş olanağı yaratılması açısından önemlidir.

- 1) İş makinelerini custom free olarak ülkeye sokabileceğimizi; ancak ülkeden çıkarırken o anki amortismanı üzerinden makina cinsine göre değişen bir gümrük vergisine tabi olduğunu söylediniz. Bu oran, asfalt plenti, konkasör, mekanik plent, ekskavator, loder, dozer gibi ana makina ekipman için hangi mertebelere sahiptir?

Yatırım amaçlı bir faaliyet olduğunda veya altyapı/üstyapı projesi üstlenildiğinde, yatırımı yapan veya işi üstlenen firma duty free olarak makineleri Etiyopya'ya getirebilir. Makineleri ülkeden çıkaracağı zaman amortismanı düşerek, kalan kısım üzerinde Gümrük Vergisi ödenir. Amortismanı oranı yaklaşık yıllık % 6'dır. Bu oran fabrikalar içinde aynıdır.

- 2) İş makinelerini kalıcı olarak götürdüğümüzde lokal şirket kurarak ve yatırımcı sertifikası olarak gümrük ödemediği ülkeye sokulabileceği bilgisi var, doğru mudur? Kuruluş ve belge alma süresi ve masrafları nedir?

Etiyopya'da tamamı yabancı sermayeli ticari firma kurulmasına izin verilmemektedir. Ancak yatırım amaçlı ve proje üstlenildiği zaman firma kuruluşu yapılabilir, dolayısıyla duty free makine ekipman getirme hakkı bu firmaya tanınmaktadır. Ticari amaçlı firma ancak Etiyopyalı bir ortak olduğu zaman kurulabilmektedir, yatırımı veya üstlendiği bir proje yoksa bu haktan yararlanamamaktadır. Firma kuruluşu için süre belirtmek çok doğru değildir. Firmanın yapacağı yatırım tutarı, sağlayacağı istihdam ve ihracat taahhüdüne göre değişmektedir. Benzer şekilde üstlenilen projenin büyüklüğü ve önemine göre de değişmektedir. Maliyetler konusunda ise net bir bilgi vermemiz çok zordur.

- 3) İş makineleri yedek parça ve patlayıcıların ülkede bulunmadığı, bulunsa bile 3-4 kat yüksek fiyatlı olduğu bilgisi var, doğru mudur?

İş makineleri konusunda CAT için yedek parça bayisi bulunmakta, Komatsu yedek parçalarında iç piyasadan temin edilebilmektedir. Patlayıcılar genellikle Güney Afrika menşeli ithal edilmekte, fiyatları Türkiye'ye göre daha ucuzdur.

- 4) Gümrükte (özellikle Djibouti limanında) karşılaşılabilen ana sorunlar nelerdir ve hangi ölçülerde masrafa sebep olabilir?

Cibuti Limanındaki en büyük sorun, Ethiopia Shipping Lines in tekel konumundan dolayı beklemelerin olması, demoraj ve depo masrafları ödemeleridir. Fiyatlar forwarding firmalarına göre değişmekle birlikte, 40'lık konteynirin Türkiye'den Addis Gümrüğüne maliyeti 6000-6500 dolardır. Bu konuda pazarlık yapma şansı bulunmaktadır. Fiyatlar konteynerin büyüklüğü ve muhteviatına göre değişmektedir.

- 5) Ülkede çimento, demir, bitüm temini nasıl olmaktadır? Müteahhitler ithal etmek zorundadır yoksa iç piyasadan problem olmadan temin edilebilir mi?

Çimento temini genellikle kamu firmalarından temin edilmektedir. Üretimleri yeterli olduğu için herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. National Cement Factory (Şişamenya) ve Muger Cement (Addisababanın 20 km dışında) önemli üreticiler olup, sıraya girilmesi gerekmekte, çimento temini için 3-4 gün beklemek gerekmektedir.

Demir ülke içinden temin edilebilmektedir. Büyük tedarikçi firmalar mevcut olup, genelde ithalat yoluyla temin edilmektedir. Fiyatlar Türkiyeden getirmeye göre daha avantajlıdır. Bitüm için National Oil Company en uygun seçenektir.

- 6) Demir, çimento, bitüm, mazot için güncel piyasa fiyatlarını söyleyebilir misiniz? Özellikle bitüm temini için National Oil Company tek tedarikçi konumunda mıdır?

Bitüm için diğer bir alternatif Total firmasıdır. Ancak genelde stokları yeterli olmadığı için bitüm arzında sıkıntılar olabilmektedir.

- 7) Bitümü proje mevkiine taşımak için özel tankerler bulunabiliyor mu?

Bitümün tesliminde NOC kendisi ayarlama yapıyor, proje alanına kadar sevkiyatı gerçekleştiriyorlar.

- 8) Etiyopyada rafineri var mı? Varsa bitüm kalitesi nasıldır?

Buradaki Bitüm tüm asfaltlarda kullanılmakta olup, bitüm ithalatı yapıldığına dair bir bilgi mevcut değildir. NOC'nin sağladığı Bitümün kalitesinin yeterli olduğu bilgisi mevcut

- 9) Etiyopyada çimento ve inşaat demiri fabrikaları varmı? Santiyeye çimento tesliminde silobuslar bulunabiliyor mu?

Etiyopya da pek çok Çimento Fabrikası mevcuttur. Ağırlıklı olarak Çinlilerin kurduğu fabrikalardır. PPC ve OPC üretmektedirler. Demir üretiminden ziyade Demir ithalatı ağırlıklıdır. Demir 16 lık fiyatı 24 Bırr/kg, Çimento 2750 Bırr/ton.

- 10) Yasal olarak firmalar için Etiyopyalı çalıştırma kotaları varmı?

Yasal çerçevesinde yerel eleman çalıştırmayı zorunlu kılıyorlar. Bu oran %70 oranındaydı. Yurtiçinden temin edilebilen vasıftakilerin buradan temin edilmesini şart koşuyorlar. Zorunlu teknik eleman ve mühendis konusunda belirli esneklikleri gösteriyorlar.

- 11) Ülkede inşaat işlerinde çalışan işçilerin (düz işçi, şoför, operatörler) Etiyopya'lı olmasının beklendiğini söylediniz. Ülkede vasıflı işçi bulma konusunda bir sıkıntı yaşanmaktamıdır? Bu personelin maaşlarının hangi düzeylerde olduğu konusunda bilgi verebilir misiniz?

Ülkede vasıflı eleman bulmak çok zor değil, ancak tecrübeleri bizdeki kadar yüksek değil. Mühendis konusunda iyi eğitilmiş ve kaliteli eleman bulma şansı var. İyi bir mühendisin maaşı aylık 30.000-40.000 BIRR arasında değişmektedir (2000-2500 Dolar). Muhasebe ve İnsan kaynakları Müdür için yaklaşık 7.000-10.000 BIRR arasında değişmektedir. Teknik personelin maaşı pozisyonuna göre değişmektedir. Şoförler 2.000 BIRR, kademe bakım elemanları için 2.500-3.000 BIRR, günlük işçiler için 700-800 BIRR, operatörler için 6.000-7.000 BIRR ücret ödenmektedir. 1 Dolar = 30 BIRR

- 12) Ülkedeki vergiler hangi oranlardadır? %15 oranında olduğunu bildiğimiz KDV üzerine hangi vergileri ödemekle yükümlü olacağız? Tüketim vergisi, hasılat vergisi gibi.

KDV oranı % 15'dir. 10.000 BIRR üstü satın almalarda 5.000 BIRR üstü hizmet alımlarında %2 withdrawal tax vardır.

- 13) Etiyopya'lı işçiler için maaşları üzerinden ödenmesi gereken gelir vergisi, sigorta, kıdem ihbar hangi oranlardadır?

Maaş bordroları hazırlandıktan sonra her maaş dilimi için farklı olmakla birlikte, income tax ödeme zorunluğu bulunmaktadır. 500 BIRR maaş alan için %10 vergi ödenirken, 5.000 BIRR alan için %35 vergi ödenmektedir. Yeni Kanunlara göre her işçi için Pension Contribution adı altında (bizdeki Sosyal Güvenceye tekabül eden) brüt maaşın %7 si oranında işveren tarafından ödeme yapılmaktadır. %5 oranında da çalışandan kesinti yapılmaktadır. Toplam kesinti brüt maaşın %12 sine tekabül etmektedir. Gümrüklerde ise %15 KDV+ %10 surtax +malın cinsine göre excise tax+%3 withdrawal tax uygulaması mevcuttur. Excise tax sıfır olabildiği gibi %10 a kadar yükselebilmektedir.

- 14) Etiyopya dışından gelen Türk işçiler için maaş üzerine hangi maliyetler konulmalıdır? (Sigorta, gelir vergisi, sağlık masrafı, vb.)

Ülkemiz ile Etiyopya arasında Çifte Vergilendirmanın Önlenmesi Anlaşması, Yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki anlaşması mevcut olup, Sosyal Güvenlik Anlaşması mevcut değildir. Bu yüzden burada 183 gün ve fazlası çalışan Türk işçiler ve personel için bordro hazırlanıp income tax ödeme şartı bulunmaktadır. Pension contribution henüz netlik kazanmamıştır.

- 15) Etiyopya dışından Ganalı veya benzer ülkelerden vasıflı, vasıfsız isci ve operator, sofort getirilebilir mi?

Vasıfsız işçi konusunda izin alınması mümkün görülmemektedir. Operatör konusunda ise gerekli diploma ve belgeye sahip olması halinde kısıtlı sayıda izin alınması mümkün görünmektedir.

- 16) Etiyopyada kıdem ve ihbar uygulamaları var mıdır? Oranlar nedir?

Etiyopyada 30 gün çalışmış olan işçi, yıllık izin kullanma hakkına sahiptir. 45 gün çalışmış olan yıllık kıdem tazminatı hakkına sahiptir. Eğer 3 yazılı ihtar vermeden yada kanunlarda belirtilen ihtar ayarlamalarına istinaden uygulanan işten çıkarma işlemi yapılmaz ise, işçi dava açtığı takdirde 1 yıllık brüt maaşını almaya hak kazanmaktadır. Bu nedenle konu ciddi olarak takip edilmelidir.

- 17) Etiyopyada çalışacak Türk personel için çalışma ve oturma izinleri ne kadar zamanda alınır? Maliyetleri nedir?

Türk personel için proje sahibi kamu kuruluşundan (Yol inşaatı işi için Ethiopian Road Authority) çalışacak kişinin adına üst yazı alınmalı, sonra Şirketin Genel Müdürünün imzası ile başvuru yapıldıktan sonra genelde 1 hafta içerisinde çalışma izni çıkmaktadır. Çalışma izni alındıktan sonra Oturma İzni için başvuru yapılır. Buda 1 hafta içerisinde çıkmaktadır. Çalışma İzni için 600 BIRR, Oturma İzni için 400 BIRR her bir kişi için ödeme yapılmaktadır.

- 18) Türkiyeden isci, operatör, söfor, mühendis getirmekte problem yaşanıyor mu?

Mühendisler için fazla bir sorun yaşanmamaktadır. Fakat, şoför, işçi ve operatörler için başka formüller bulmak gerekmektedir. Örneğin, İşçi için uzman deyip, referans mektupları hazırlanarak başvuru yapılabilir. Devlet her kişi için diploma, sertifika ve referans mektupları talep etmektedir.

19) Etiyopyada yasal günlük, haftalık, ve aylık çalışma saatleri nedir?

Günlük 8 saat, Pazar günleri tatil. Cumartesi tam gün çalışılıyor.

20) Etiyopyada iscilere mesai uygulaması nasıl tanımlanmıştır?

Normal çalışma saatlerinde katsayısı 1 alırsak, fazla çalışma için katsayı 1,5, Pazar günleri için 2, resmi tatillerde çalışılır ise 2,5.

21) Türkiye ile Etiyopya arasında SGK anlaşması var mı?

Yoktur.

22) Proje alınırsa firmanın Etiyopya ticaret siciline kaydolması gereklimidir? Bununla ilgili masraflar ne olabilir? Şirket kurma suresi yaklaşık ne kadardır?

Şirketin kaydı şarttır. Fatura alabilme ve Fatura kesebilmesi için TIN (Vergi Kimlik Numarası) numarası almak zorundadır. Hem Vergi Dairesine hem de Ticaret Siciline katı şarttır. Masraflar çalışılan danışmanlık firmasına, işleri bizzat firmanın takibine göre değişmektedir.

23) Firmalar için vergi durumu nasıldır? Yıllık vergi kesiliyormu yoksa proje sonunda kar üzerinden bir vergimi ödeniyor? Eger yıllık vergi ödeniyorsa ve proje kar etmediyse devlet vergi iadesi yapıyormu?

Şirket yıllık kar ettiğinde %30 Profit Tax edemekle yükümlüdür. KDV iadesi alabilmektedir. Benzer şekilde withdrawal tax iadesi de alınabilmektedir. Fakat işlemler 45-60 gün sürmektedir.

24) KDV geri ödemelerinde problem var mı? Sure ne kadar?

KDV geri ödemelerinde gecikmeler olabilmektedir.

25) Türkiye'ye para transferlerinde problem yaşanıyor mu? Kesintiler var mı?

Türkiye'ye para transferi yukarı bahsedilen işlemler çerçevesinde mümkündür. Aksi takdirde bankacılık yoluyla para transferi mümkün değildir.

26) Etiyopya para birimini rahatlıkla Euro veya dolara çevirebiliyor muyuz?

Ancak, karaborsadan BIRR 1 dolar veya EURO'ya çevrilip, değişik yollardan çıkarılabilir.

27) Ülkedeki enflasyon nedir?

Resmi enflasyon oranı %11-13 arasında olsada, gerçek enflasyon oranı % 25-30 arasında değişmektedir. İthalata dayalı bir ülke olduğundan kur artışları herşeyi etkilemektedir.

28) Euro, dolar kurlarında çok dalgalanma oluyor mu?

Çok dalgalanma olmamaktadır. Devamlı yukarı yönlü bir trend mevcuttur.

29) Hakedisleri Etiyopya para birimi olarak mı yoksa yabancı para birimi olarak almak mı daha avantajlı?

Hakedişler projenin finansmanına göre değişmektedir. Dünya Bankası finanslı bir proje ise %70 EURO olarak ödenmekte ve Türkiye'ye hakediş oranlarına göre transfer edilmekte, %30 lık kısmı BIRR olarak ERA tarafında ödenmektedir.

30) Hakedislerden yapılan kesintiler nelerdir?

Hakedişlerden %15 KDV ve %2 withdrawal kesintisi yapılmaktadır. Avans alındıysa kesintiler 1. Yılın sonundan itibaren başlıyor. Uluslar arası Hakem geldiye onun kesintisi ve varsa danışmanlık firmasının ödemesi kesiliyor.

31) İşin alınması durumunda, noter, damga vergisi, sözleşme imza masrafları, vb. masraflar bu ülkede de mevcut mudur? Bunların oranları konusunda bilgi verebilir misiniz?

Noter ve sözleşme masrafları bulunmakta, fiyatlar hukuk bürolarına göre değişmektedir.

32) İkili vergi anlaşması Türkiye ile var mıdır? Türk şirketleri orada hangi vergileri ödemek zorundadır? Oranlar nedir?

İkili vergi Anlaşması mevcut değildir.

33) Bunların dışında dikkat edilmesi gereken noktalar ve maliyetler var mı?

Dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri; güvenilir, repütasyonu olan, devlet kademelerinde gerektiğinde sorunların çözümünde yararlı olabilecek firma ve kişilerle çalışılmalıdır. Hırsızlığın her türüsü mevcut olup, projenin başında mutlaka her türlü takibi yapabilecek, devlet kurumlarıyla iyi ilişkiler kurabilecek birinin (Türk) olması şarttır. Projenin yürütülmesi sırasında mutlaka taşıma, araç ve malzeme kontrolünü yapacak, organize edecek ve her aşamasını kontrol altında tutacak (Türk) ilave birinin daha olması şarttır.

Sedat ERDOĞDU
Ticaret Müşaviri

Turkish Embassy Commercial Counsellor's Office
Dembel City Center, 10th Floor, No:1002 C-D (Lift No: 3)
Addis Ababa/ETHIOPIA

[Tel:00251 11 5528855](tel:00251115528855)
[Fax:00251 11 5529585](tel:00251115529585)
[E-mail:addisababa@ticaret.gov.tr](mailto:addisababa@ticaret.gov.tr)